

УДК 343.137

О. Кучинська,кандидат юридичних наук,
професор кафедри правосуддя юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка**К. Артюхова,**студентка 4 курсу юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

УГОДИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ ТА СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

Реформування вітчизняного законодавства потребує використання зарубіжного досвіду країн, в яких ті чи інші інститути права перевірені часом та довели свою ефективність. Тому постає питання імплементації норм зарубіжних країн з урахуванням особливостей українського права та виявлення як позитивних, так і негативних сторін. Запропонована у чинному КПК України модель спрощеного провадження викликає багато питань, які потребують наукового дослідження.

Питання запровадження правових інститутів зарубіжних країн у вітчизняне законодавство досліджувало багато вчених у галузі кримінально-процесуального права. Серед них можна виділити дослідження А. Алексеевої, Т. Варфоломеевої, В. Ковальова, М. Костицького, О. Яновської, М. Пешкова, О. Святоцького, С. Сироткіна та інших.

Отже, метою даного дослідження є аналіз інституту угод у кримінальному процесі України як новели, з'ясування витоків цього інституту, а також виявлення прогалин, орієнтуючись на досвід США.

Кримінально-процесуальний кодекс України, що вступив у силу 20 листопада 2012 року, привніс багато новел у правову систему України, зокрема інститут угод. Незважаючи на те, що він є новим для нашої держави, у правових системах англо-саксонського права він існує вже досить тривалий час. На кінець VIII століття суд присяжних у системі загального права відбувався без

адвокатів, з абсолютним домінуванням судді у процесі, і забезпечував швидкий розгляд справи. Водночас поширювалася тенденція визначення кримінального процесу як змагального, рівність сторін у справі та обов'язкове доведення вини, які зумовили суттєве ускладнення кримінального провадження.

На початок XIX століття такий розвиток процесуального права, а також інші обставини зумовили зародження інституту угод у кримінальному провадженні, який дав змогу розвантажити суди. Саме відтоді почала формуватися практика застосування угод у кримінальному процесі в США [1, с. 137]. Спочатку угоди існували лише як правозастосовний захід. Згодом їх було офіційно визнано як законодавцем, так і суддями. Зокрема, у 1968–1970 роках Верховний Суд США у низці своїх рішень у конкретних справах визнав конституційність практики угод про визнання вини, фактично, остаточно їх легалізувавши [2].

Зараз процедури спрощеного судочинства активно застосовуються у провідних зарубіжних країнах. Зокрема, в США поширеною є практика укладання угоди про визнання вини. Суть її полягає в тому, що кримінальне процесуальне право цієї країни передбачає можливість своєрідної домовленості між обвинуваченим і підсудним, який за згодою обвинувача має право визнати себе винуватим у вчиненні менш тяжкого злочину, ніж той, що вказаний в обвинувальному акті або заяві про

обвинувачення. Це особлива домовленість між сторонами обвинувачення і захисту, відповідно до якої обвинувач зобов'язується перекваліфікувати діяння на менш тяжке, а обвинувачений – повністю визнати свою вину.

На сьогодні більш як 90% кримінальних справ у США не розглядаються в судах, а завершуються саме шляхом визнання своєї вини, у свою чергу 50% зізнань є результатом домовленості між обвинуваченим і прокурором [1, с. 141].

Вважається, що таке вирішення справи відповідає основним завданням кримінального процесу, тобто швидкому та повному розкриттю злочинів, викриттю винних й охороні прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Укладання угоди вигідне для обох сторін кримінального провадження. Наприклад, обвинувачений може досягти перекваліфікації свого діяння на менш тяжке, а прокурор – позбавитися необхідності доводити вину обвинуваченого в суді. Тому ризик програшу в суді присяжних зменшується чи взагалі унеможливується. Цікавими є випадки, коли обвинувачені залучаються до співпраці з метою викриття інших злочинців та злочинів. У цьому випадку обвинувачений набуває статус свідка і взагалі звільняється від відповідальності. До того ж укладення угоди дає змогу обом сторонам уникнути додаткових судових витрат, пов'язаних із розглядом справи в суді присяжних.

У кримінальному процесі США визнання своєї вини, як правило, тягне за собою суттєве спрощення подальшого судочинства, винесення обвинувального вироку. При цьому судове дослідження інших доказів не проводиться. Крім того, факт визнання своєї вини обвинуваченим має вплив на обсяг його прав з оскарження вироку і навіть на призначення покарання [3]. Угода про визнання вини у кримінальному процесі США, зазвичай, укладається на стадії попереднього слухання кримінальної справи. Однак попереднє слухання не є обов'язковою стадією

кримінального процесу США – обвинувачений має право від неї відмовитися. Проте суддя може розглянути докази обвинувачення, незважаючи на відмову обвинуваченого, щоб закріпити їх процесуально [2].

У США такі угоди можуть укладатися у кримінальних справах щодо будь-яких злочинів. Проте це правило не є абсолютним через те, що різні штати, зазвичай, накладають певні обмеження щодо того, в яких провадженнях можуть укладатися угоди. Проаналізувавши норми чинного Кримінального процесуального кодексу України, можна з упевненістю сказати, що в ньому досить вичерпно регламентовано порядок укладення і прийняття судом угоди. Крім того, виділено ще один вид угод – угоди про примирення між підозрюваним, обвинуваченим і потерпілим. Чітко визначено злочини, щодо яких можливе укладення таких угод, а також зміст і форма кожного виду угоди для забезпечення кримінального процесу від зловживань. Визначено наслідки невиконання угоди сторонами, які полягають у скасуванні вироку і призначенні судового розгляду або продовженні досудового розслідування в загальному порядку [1, с. 139].

Провадження на підставі угоди про визнання вини є проявом диференціації кримінально-процесуальної форми як реакції держави на значну завантаженість слідчих і судових органів справами, розв'язання кримінально-правових конфліктів в яких та подолання шкідливих наслідків злочину може бути здійснене із застосуванням процесуальної економії [4].

Відповідно до ст. 468 чинного КПК України у кримінальному провадженні можуть бути укладені такі види угод: 1) угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим; 2) угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості [5].

Основними умовами укладення угод є добровільність, наявність достатньої кількості доказів у справі та співмірні

умови відшкодування шкоди. Ще у постанові Пленуму Верховного Суду від 2 липня 2004 року зазначено: «Рекомендувати судам якомога ширше використовувати у справах зазначеної категорії інститут примирення» [6].

Ст. 469 КПК України визначає суб'єктів ініціювання та укладення угоди. Так, угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості щодо угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді). У такому разі вимог до так званих інших осіб, погоджених сторонами кримінального провадження, КПК України не визначає. Відповідно до ч. 2 ст. 65 КПК України особи, які брали участь в укладенні та виконанні угоди про примирення у кримінальному провадженні, не можуть допитуватися як свідки про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з участю в укладенні та виконанні угоди про примирення.

Згідно з положеннями ч. 5 ст. 469 КПК України укладення угоди про примирення або визнання винуватості може ініціюватися у будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку.

У передбачених законодавством України випадках примирення сторін є підставою для закриття кримінального провадження. Відповідно до ст. 46 КК України для звільнення особи від кримінальної відповідальності і закриття щодо неї кримінальної справи у зв'язку із примиренням із потерпілим необхідна наявність низки умов (вчинення злочину невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості вперше, відшкодування заподіяної шкоди та примирення обвинуваченого (підсудного) з потерпілим).

Згідно зі ст. 284 КПК України одним із випадків закриття кримінальної спра-

ви є відмова потерпілого від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. Перелік кримінальних правопорушень, згідно з якими кримінальне провадження здійснюється у формі приватного обвинувачення, визначено у ст. 477 КПК України [5].

Угода про примирення укладається між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим у простій письмовій формі відповідно до загальних засад цивільного законодавства України та містить викладення досягнутих сторонами у ході переговорів спільних рішень і підписується всіма сторонами угоди.

Процесуальні наслідки укладення угоди про примирення передбачені у ст. 473 КПК України. Так, підозрюваний (обвинувачений) обмежується у праві оскарження вироку в апеляційному (ст. 394 КПК) і касаційному (ст. 424 КПК) порядку [5].

Також він відмовляється від прав, передбачених п. 1 ч. 4 ст. 474 КПК України, а саме:

- права мовчати (факт мовчання не матиме для суду жодного доказового значення);
- мати захисника, в тому числі на отримання правової допомоги безоплатно у порядку та випадках, передбачених законом, або захищатися самостійно;
- допитати під час судового розгляду свідків обвинувачення, подати клопотання про виклик свідків і докази, що свідчать на його користь;
- у результаті досягнутої угоди про примирення на потерпілого також покладаються певні обмеження. Він не зможе оскаржити вирок в апеляційному (ст. 394) і касаційному (ст. 424) порядку. Крім того, потерпілий позбавляється права вимагати надалі притягнення підозрюваного (обвинуваченого) до кримінальної відповідальності за відповідний злочин і змінювати розмір вимог про відшкодування збитків;
- право на виняткове оскарження в апеляційному порядку вироку суду першої інстанції надається обвинува-

ченому, його захиснику, законному представнику, потерпілому, його представнику, законному представнику та прокурору виключно з підстав, передбачених ч. 3 ст. 394 КПК України;

• вирок суду першої інстанції може бути оскаржений у касаційному порядку засудженим, його захисником, законним представником, потерпілим, його представником, законним представником, прокурором виключно з підстав, передбачених ч. 3 ст. 424 КПК України [5].

Щодо угоди про визнання винуватості слід зазначити, що така угода укладається між прокурором та підозрюваним, обвинуваченим за ініціативою будь-кого із цих осіб. Таку угоду не може бути укладено у провадженні, в якому бере участь потерпілий, тобто щодо злочинів чи кримінальних проступків, внаслідок вчинення яких було завдано шкоди правам та інтересам окремих громадян та/або інтересам юридичних осіб, а також у кримінальному провадженні щодо особливо тяжких злочинів незалежно від кола суб'єктів, яким завдано шкоди внаслідок вчинення таких злочинів [8].

У ст. 472 КПК України визначено: «В угоді про визнання винуватості зазначаються її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, беззастережне визнання підозрюваним чи обвинуваченим своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, обов'язки підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (якщо відповідні домовленості мали місце), узгоджене покарання та згода підозрюваного, обвинуваченого на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням, наслідки укладення та затвердження угоди» [5].

Інститут угод у кримінальному процесі вже активно розглядається вченими. Аналізуючи правову доктрину, можна побачити, що деякі вчені підтримують імплементацію такого зарубіжного інституту, деякі, у свою чергу, вбачають багато його недоліків. На користь запровадження даного інституту наводять думку, що введення інституту угод відображає напрям розвитку кримінального процесу України щодо його подальшого скорочення і спрощення; такі зміни пов'язані з більшим спрямуванням Кодексу на розвиток процесу в напрямі його гуманізації, забезпечення змагальності та рівності сторін [4].

Рекомендація № R (87) 18 Комітету Міністрів Ради Європи щодо спрощення кримінального правосуддя, зокрема, розглядає угоди як принципи та способи процесуальної економії; спрощення та скорочення процедури розгляду кримінальних справ, зменшення строків перебування осіб під вартою, заощадження коштів та часу, що витрачаються на розгляд кримінальної справи, позасудове вирішення конфліктних ситуацій, зменшення навантаження на суд та суддю [4].

Водночас існують міркування, що укладена до постановлення вироку угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим не відповідає принципу презумпції невинуватості, оскільки відповідно до ст. 62 Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Особа, яка укладає угоди про визнання вини або примирення, можливість укладення яких врегульована главою 35 КПК, визнає себе винною у вчиненні злочину або погоджується відшкодувати шкоду завчасно [7].

Вартою уваги є думка про те, що інституту угод у правових системах обох країн у ключових характеристиках дуже подібні, тому можна зробити припущення, що те, що дійсне для однієї систе-

ми, буде дійсним і для іншої. Оскільки в Україні цей інститут діє досить короткий час, не можна чітко визначити його недоліки, однак ґрунтуючись на попередньому припущенні, можна взяти до уваги проблеми укладення угод у кримінальному процесі США, на яких наголошують американські юристи, і розглянути їх крізь призму застосування цього інституту в Україні. Однією з головних проблем, які постали за майже два сторіччя існування інституту угод у кримінальному процесі США, є добровільність вступу в такі угоди обвинувачених. Укладення таких угод – велика перевага для обвинуваченого, але це діє лише тоді, коли відомо, що саме ця особа вчинила діяння, і що це діяння є злочином. Можливість укладення таких угод ґрунтується на конституційній функції, що держава не каратиме особу за вибір нею судового розгляду замість укладення угоди. Проте погрожуючи суворим покаранням, яке буде прийняте в результаті повного судового розгляду, державний обвинувач отримує в розпорядження інструмент для впливу на волю особи, яка підозрюється у вчиненні злочину. Отже, інститут угод у кримінальному процесі, який покликаний зробити кримінальне провадження більш гуманним, може стати механізмом вагомого впливу на особу [1, с. 139].

Таким чином, говорячи про необхідність імплементації інституту угод в українське законодавство, слід зазначити, що дивитися на американську модель потрібно крізь призму позитивних і негативних сторін.

Присутність диспозитивних начал та їх поєднання з імперативними у кримінально-правовому інституті примирення сприяє гуманізації кримінального судочинства в цілому, а також передбачає наявність значних переваг для особи потерпілого.

Інститут угод у кримінальному процесі має на меті спрощення процедури розгляду певної категорії кримінальних справ, загальних процесуальних строків розгляду кримінальних справ

та економію бюджетних витрат, що виділяються на здійснення кримінального правосуддя, а також зменшення навантаження на слідчу і судову діяльність.

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс, безумовно, є прогресивним нормативно-правовим актом, оскільки спрямований на реалізацію принципу захисту прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина у кримінальному провадженні та містить у собі досить багато новел і запозичень. Слід мати на увазі, що таке запозичення правових надбань не має бути абсолютним. Вважається, що необхідним є врахування всіх позитивних і негативних сторін імплементації того чи іншого інституту, зважаючи на можливість застосування зарубіжного досвіду саме в нашій правовій системі.

Ключові слова: мирова угода, спрощене судочинство, угода про визнання вини.

Статтю присвячено аналізу інституту угод у кримінальному процесі США й України та необхідності впровадження закордонного позитивного досвіду, що довів свою ефективність, у законодавство України.

Стаття посвячена аналізу інституту угоди в уголовном процессе США и Украины, а также необходимости внедрения зарубежного позитивного опыта, который доказал свою эффективность, в законодательство Украины.

The article deals with the analysis of amicable agreements in USA and Ukraine Criminal Proceedings and the necessity of implementation of foreign positive experience that has proved its effectiveness into Ukrainian legislation.

Література

1. Актуальні питання кримінального процесуального законодавства України (Київ, 26 квітня 2013 року) : зб. матер. міжвузівської наук. конф. ; Національна академія прокуратури України. – К. : Алерта, 2013. – 168 с.

2. Власова В. Укладання угоди про визнання вини у Сполучених Штатах Америки як форма спрощеного кримінального судочинства / В. Власова // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2013. – № 3.

3. Маланчук П.М. Позитивні здобутки організації законодавчої регламентації правосуддя, що сформувалися у США // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ap.gr.gov.ua/ua/pdf/konf2.pdf>.

4. Добровольська О.Г. Кримінальне провадження на підставі угоди про визнання винуватості відповідно до нового КПК України / О.Г. Добровольська // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2013. – № 1.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

6. Александренко О.В. Інститут угоди про примирення в кримінальному процесі України / О.В. Александренко, А.В. Титко // Юридична наука. – 2013. – № 2.

7. Карпенко М.І. Угода примирення у кримінальному процесі / М.І. Карпенко // Юридична наука. – 2013. – № 6.

8. Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод : Лист Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 листопада 2012 р. № 223-1679/0/4-12 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v1679740-12>.

УДК 342.9: 341.6

Н. Задирака,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

К. Скічко,

студент третього курсу юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРАВОВА ПРИРОДА РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Джерела будь-якої галузі права, як і адміністративно-процесуального права зокрема, є зовнішнім вираженням правових норм та принципів, на основі яких виникають, змінюються та припиняються правові відносини. Ефективне застосування таких правових норм визначається природою джерела права, у якому вони містяться. Відповідно, у разі якщо сутність такого джерела права не є остаточно з'ясованою, то реалізація норм, що містяться у ньому, приречена на зіткнення із труднощами на практиці.

Правова природа рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ)

як джерела українського права є предметом довгострокової дискусії, яка є досі незавершеною. Тим не менш ця суперечка має лише загальнотеоретичне значення, а й практичне, оскільки згідно зі ст.17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. (далі – Закон «Про виконання...») суди застосовують при розгляді справ Конвенцію [про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950 р.] та практику ЄСПЛ як джерело права. Відповідно, визначення правової природи рішень є